

ДО ІСТОРІЇ ТВОРЕННЯ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ГРИГОРІЙ ШЕРСТЮК (1882–1911)

Антонець Наталія Борисівна

ORCID ID: 0000-0002-7772-9364

канд. пед. наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу історії та філософії освіти
Інститут педагогіки НАПН України, Україна

До когорти педагогів, які закладали підвалини сучасної початкової школи, належить організатор перших на Наддніпрянщині українського педагогічного видавництва «Український учитель» (1906) та українського педагогічного журналу «Світло» (1910), автор підручників, педагогічних статей та рецензій на навчальну літературу Григорій Шерстюк.

Григорій Пилипович Шерстюк народився 14 листопада 1882 р. в с. Новий Тагамлик (Шерстюківка) Полтавської губернії (тепер Машівський район Полтавської області) в сім'ї незаможного селянина. Після закінчення місцевого міністерського зразкового училища він у 1899 р. вступив до Новобузької вчительської семінарії. Одержавши в 1904 р. документ про закінчення курсу навчання, Григорій Пилипович повертається на рідну Полтавщину, де працює народним учителем спочатку в земській школі с. Наталівка, а пізніше – в с. Мала Перещепина.

Активізація національного руху, що стала однією з найхарактерніших рис громадського життя в Україні початку ХХ ст., мала значний вплив на формування світобачення юнака. Діяльність шкільного учителя, який скрізь пропагував ідеї свідомого українства, не могла пройти повз увагу місцевої адміністрації, а участь в організації мітингів під час подій 1905 р. стала приводом для арешту. Суд, а потім рік у київській Лук'янівській в'язниці назавжди унеможливили подальшу викладацьку діяльність педагога.

Тим часом у жовтні 1905 р. царський маніфест «Про удосконалення державного порядку» формально скасував заборону на українські періодичні видання. Вже з грудня того ж року в Полтаві заходами групи українських діячів почав виходити перший дозволений урядом україномовний часопис Наддніпрянщини «Рідний край». Невдовзі Г. Шерстюк обіймає посаду секретаря часопису, водночас протягом 1906–1907 рр. він опублікує у ньому низку власних статей та рецензій.

Залишаючись у душі педагогом, Григорій Пилипович як рецензент особливу увагу звертає на українські підручники для початкової школи, що з'являються у цей період завдяки послабленню цензури. Серед видань, яким він присвятив свої дописи – букварі Б. Грінченка, Г. Неводовського, І. Пухальського, С. Русової, граматики П. Залозного, задачник О. Степовика. Завдяки досить критичним оцінкам публікації Г. Шерстюка (а вони часто були підписані криптонімами Г. Ш., Гр. Ш., Ш., Я. Г. або псевдонімами Я. Гетьманчук, Гр. Чубрій) допомагали читачам орієнтуватися серед новинок навчальної літератури, а авторам підручників надавали привід для роздумів.

Розуміючи до яких трагічних наслідків для розвитку нації призводить заборона рідномовних навчальних закладів, Григорій Пилипович, на відміну від інших українських діячів, котрі намагалися використати сприятливий момент для видання власних рукописів національних підручників, виношував задум створення цілого видавництва педагогічної літератури. Він згуртував народних учителів-однодумців у товариство, що в 1906 р. на власний кошт заснувало у Полтаві перше в підросійській Україні видавництво української педагогічної літератури «Український учитель». Першою книжкою, що побачила світ у 1907 р. завдяки заходам цієї громади, стала перша частина «Короткої української граматики для школи», яку склав сам Г. Шерстюк. У «Передмові» автор зазначав, що під час роботи орієнтувався на праці В. Науменка, А. Кримського, О. Поповича та П. Залозного. Ця частина підручника охоплює п'ять розділів – «Речення», «Слово», «Склад», «Звук і буква» та «Частини мови». Кожний розділ поділений на параграфи, які складаються з викладу теоретичного матеріалу, пояснювальних прикладів та вправи для засвоєння. Звертає на себе увагу значна кількість таблиць з прикладами відмінювання, що, безумовно, полегшувало сприйняття матеріалу. Завершується книжка коротким правописним словником [1]. Цього ж року 1907 р. видавництво, крім інших книг, видало підручники «Граматка» Спиридона Черкасенка та «Арифметика, або Щотниця для українських шкіл» Олександра Кониського.

Наприкінці 1907 р. редакцію тижневика «Рідний край» було переведено до Києва. У зв'язку з переїздом Г. Шерстюка перемістилося до Києва і видавництво «Український учитель». Оскільки реакція, що після поразки революції 1905–1907 рр. усе більше давалася взнаки, не залишала надій на близький дозвіл створювати школи з українською мовою навчання, у свій київський період видавництво зосередилося на випуску дитячої художньої літератури. Єдиним підручником, який побачив світ завдяки заходам педагогічного видавничого товариства, стала друга частина «Української граматики для школи» Г. Шерстюка (1909). Ця частина присвячена синтаксису (вона має підзаголовок «Складня»). Звертає на себе увагу, що речення для прикладів та вправ Григорій Пилипович узяв переважно з фольклору і творів видатних українських письменників, зазначивши в кожному разі авторство [2]. Обидві частини підручника декілька разів перевидавалися протягом 1912-1918 рр.

На жаль, життя Г. Шерстюка було занадто коротким. Другий арешт у 1909 р. (також у зв'язку із подіями 1905–1906 рр.) та повторне майже річне перебування у в'язниці загострили давню важку недугу – туберкульоз кісток. Не доживши кількох тижнів до свого 29-річчя, Григорій Пилипович Шерстюк помер 24 жовтня 1911 р. Поховано його було на Новому Байковому цвинтарі (перший ряд діляниці № 9) неподалік від визначного українського діяча Бориса Дмитровича Грінченка.

Список використаних джерел:

1. Шерстюк, Г. (1907). *Коротка українська граMATика для школи*. (Ч. 1). Полтава: Український учитель.
2. Шерстюк, Г. (1909). *Українська граMATика для школи*. (Ч. 2). Київ: Український учитель.